

ЕТЮДИ З «КОРОТКОГО ЕТИМОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА ТОПОНІМІВ УКРАЇНИ». 5¹

Майже 40 років тому вийшов з друку «Топонімічний словник-довідник Української РСР» М.Т.Янка (1973), який містить понад 1000 етимологічних статей, що отримали загальну негативну оцінку. Зокрема, Є. С. Отін у ґрунтовній рецензії на нього зробив однозначний висновок «Отже, топонімічний словник М.Т.Янка виконаний на недостатньому лінгвістичному і лексикографічному рівнях» [Отін 1974, 89]. Через 15 років вийшло друге, значно повніше (близько 2500 топонімів) видання цього словника з грифом Міністерства освіти України (як і перше) під назвою «Топонімічний словник України» (1988), який попри певне покращення змісту порівняно з попереднім виданням має чимало непереконливих етимологій, а подекуди і антинаукових тверджень, про що частково йшлося в одній з наших публікацій [Лучик 2009, 17]. З того часу побачила світ низка наукових етимологічних словників топонімів України, але вони обмежені або хронологічно (наприклад, колективний «Етимологічний словник літописних географічних назв Південної Русі» 1985 р.), або регіонально. Отже, протягом півстоліття активного розвитку сучасної вітчизняної ономастики проблема створення якщо не фундаментального, то хоча б короткого наукового етимологічного словника топонімів України залишається не розв'язаною. Фрагмент такого словника, над яким автор завершує роботу, подається в запропонованій статті, об'єктом етимологічного аналізу в якій є відомі топоніми, що починаються літерами *Буг*.

¹ Початок публікації матеріалів з «Короткого етимологічного словника топонімів України» див. у № 3-4 за 2009 р., № 2-3 за 2010 р., № 5 за 2011 р. журналу «Мовознавство», Студії з ономастики 2011-2012". – К., 2012. – С. 159-169.

Буг – 1) річка, л. Дніпра (у плавнях) у с. Балки Василів. р-ну Запоріж. обл. (1979); пор. оз. *Божок* (там же); 2) потік, л. Стрия п. Дністра в с. Комарники Турків. р-ну Львів. обл.; *Bóg* (1883), *Бугъ*, *Bóg* (1917) [СГУ, 72]; пор. с. *Бужок* Золочів. р-ну Львів. обл. [АТП, 282]. Гідроніми є полонізованими семантичними утвореннями, очевидно, від герм. ГТ **bak-* «потік, ручай», д.в.нім. *bah, bach* «ручай» або від псл. **bogъ* «річка; вода-бог» (див. *Південний Буг*); пор. гідроніми *Богівка*, *Богова*, *Боговець*, *Боговий Брід*.

Бугáz – 1) протока, гирло Дністра (1861); 2) село, Одес. обл. [СГУ, 72]; 3) озеро, поблизу Дністровського лиману [ГНП, 13]. Назви походять від тюрк. ГТ *богаз / бугаз* «прохід, пролив, перевал», значення якого розвинулося з прямого «горло» [Мурзаев, 86]; пор. суміжні *Бугázькі протоки*, сучасну назву смт *Затока*, яка фактично є калькою попередньої *Бугаз*, балку в бас. Кальміусу та річку в Криму з назвою *Бугázька* [СГУ, 72].

Бугаївка – 1) населені пункти, Вінниц., Донец., Луган., Полтав., Рівн., Сум. і Харків. обл. [АТП, 589]; 2) річка; л. Стугни п. Дніпра; *Бугаевка* (1159), *Вухажевка* (1607), *Усть* (1900), *Устья* (1864), *Великая Бугаевка* (1864); пор. в бас. річки с. *Велика Бугаївка* [СГУ, 73]. Назви нп утворені за допомогою посесивно-релятивного суф. *-івк(а)* від антропоніма *Бугай*, в основі якого апелятив, ймовірно, тюркського походження *бугай* «племінний бик» або з якимось іншим значенням [ЕСУМ 1, 275-276; Чучка, 93]. Гідронім міг утворитися шляхом метонімічного перенесення на річку ойконіма або іншого суміжного топоніма, що вказував на відношення місцевості до поселення чи родини з прізвищем *Бугай*. Варіант гідроніма *Устье*, *Устья* походять від відповідного ГТ; пор. рос. *устье* «місце впадіння річки в море, озеро або однієї річки в іншу» [Мурзаев, 583].

Бугай – річки: 1) л. Дніпра в Кам'янсько-Дніпров. р-ні Запоріж. обл.; *Богай*, *Бугай* (1967); 2) п. рук. Дніпра в Томаків. р-ні Дніпропетров. обл.; *Бугай* (1913); 3) пр. Сможу л. Удаю п. Сули л. Дніпра; *Бугай* (1912) [СГУ, 73]; 4) балка, л. Дівки в бас. Нижнього Дністра [ГНП, 13]; 5) село в бас. балки, Роздільн. р-н Одес. обл. [АТП, 334]. Етимологія назв затемнена через омонімію основ, які могли мотивувати топоніми (див. *Буг Західний* і *Буг Південний*). Традиційно її пов'язували з апелятивом тюркського походження *бугай* «племінний бик» [Стрижак 1967, 19; Трубачев, 190], але навіть можливі звукові асоціації роблять таку мотивацію без оформлення назв топонімами засобами сумнівною. З огляду на варіативність форм

Богай / Бугай імовірно є походження топонімів від відповідного ГТ або основи з гідрографічним значенням *бог-* / *буг-*, пов'язаної з герм. *bak-* «потік, ручай» чи псл. **bogъ* «річка, вода-бог» (див. *Буг, Південний Буг*), до якої додано топонімний суф. *-ай*. Для топонімів з етимологічним **-и-* в основі твірним виступав збережений у польських діалектах ГТ *бугай* «листяний (мішаний) ліс (у звивині річки)», похідний від псл. **bugъ* «звивина, вигин річки»; пор. численні польські ойконіми *Bugaj* [NMP 1, 443-444], назву р. *Бугайка* л. Збруча л. Дністра на Хмельниччині [СГУ, 73], назву р. *Західний Буг* (див.). Стійкість форми *Бугай* з кореневим *-у-*, незалежно від її етимології, зумовлена асоціативним зв'язком топонімів з активним апелятивом *бугай* «племінний бик» (див. *Бугайівка*).

Бугайлі – річка, вп. в оз. Євпаторійськ. групи *Бугайли* (*Богайли*) Сак. р-ну Криму (1979) [СГУ, 73]. Гідронім тюркського походження, який виник за допомогою суф. *-ли* в релятивній функції від основи апелятива *бугай* «племінний бик» за ознакою «місцевість на узбережжі річки та озера, де водяться бики».

Бугар – річка, л. Згару л. Пд. Бугу; *Безодня, Бугръ* (1849), *Бугоръ* (1889), *Бугар* (1972); пор. там же бол. *Бугар* [СГУ, 73]. У разі первинності *Бугръ, Бугоръ*, гідронім утворено семантичним способом від ГТ *бугоръ* «пагорб» (< псл. **bugъrъ* < і.-с. **bheug(h)* – «гнути» [ЕСУМ 1, 277]); пор. потік *Бугор*, який також є притокою р. *Згару* у бас. Пд. Бугу на Хмельниччині; *Бугоръ* [СГУ, 73] (можливо, це одна й та сама назва?), а також етимологію гідроніма *Буг Західний*. Якщо ж вихідною є основна нині форма *Бугар*, у якій появу *-а-* на місці *-о-* під наголосом важко пояснити, то тоді ймовірно видається походження назви як семантичного похідного від псл. **bagarъ / bogarъ* «згарище», в якому префікс **ba-* / **bo-* підсилював значення дієслівної основи (про значення антропонічного преф. **Ba-* / **Bo-*, можливість його походження з **ob-* і переходу в *бу-*, наприклад, в укр. діал. *бутурма* з *боторма, боторма* < псл. **botъrma* [див. Шульгач 2008, 17-25]. На підтвердження такої словотвірної моделі вказує назва річки *Згару* (див.), у яку впадає р. *Бугар*, функціонування в українській мові ГТ *погаръ* «згарище; місце, де була пожежа» [СУМ 6, 705]. З огляду на відсутність морфологічних засобів творення відносно пізнього гідроніма *Бугар*, коли вже не використовувався суф. *-йъ* у посесивній функції, не можливим є його походження від антропоніма *Богар, Bogar*, що функціонує в мадяро-південнослов'янському середовищі, або від сербського етноніма *Бугар* «болгар» [див. Чучка, 75].

Буг (Західний) – річка, п. Вісли (1957) *Бугъ (Богъ)* (1018), д.рус. *Боугъ*, блр. *Буг*, д.чес. *Vug*, пол. *Vug*, лат. *Armilla* (XII ст), *Vug* (1564-1565); пор. у бас. річки гідроніми з компонентом *Бужок*; нп *Буськ*, *Верхобуж*, *Кам'янка-Бузька*, *Забужжя*. *Бужанка*, *Прибужжани* та ін. [СГУ, 74, 208]. Стабільне етимологічне **-u-* в опорному компоненті *Буг*, крім однієї фіксації з *-o-*, в найдавніших писемних пам'ятках [див. ЕСЛГНПР, 25], а також генетичні зв'язки з апелятивною лекискою в слов'янських і неслов'янських мовах свідчать про походження гідроніма від псл. **bugъ* «вигин, закрут», що пов'язане з і.-є. **bheug(h)- / *bhoug(h)-* «гнути, згинати»; пор. д.інд. *bhōgá-h* «вигин, закрут; перстень», д.в.нім. *boug* «перстень», ц.слов. *боугъ* «браслет, armilla» (латинська назва браслету відбилася у паралельній назві річки), *бугор*, *бугра* «підвищення; схил, по якому стікає вода» [ЕСЛГНПР, 25] < псл. **bugъръ* «пагорб» < і.-є. **bheug(h)-* «гнути» [ЕСУМ 1, 277]; пор. укр. діал. *буга* «вид високої жіночої зачіски», рос. діал. *буга* «річкові береги, порослі верболозом та іншими кущами», болг. діал. *буга* «невелика яма, наповнена водою», лтс. *bauga* «топке місце біля річки; крута дорога» та ін. [Шульгач, 51], пол. діал. *bugaj* «листяний (мішаний) ліс (у звивині річки)», від якого утворено численні топоніми [NMP 1, 443-444] (див. *Бугай*). Означення *Західний* додалося до гідроніма *Буг* після фонетичного збігу з ним назви р. *Буг (Південний)* (див.) і входження західнополіських та південноукраїнських земель до складу Російської імперії.

Буглівка – річка, п. Жирака п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра; *Бугловка* (1898), *Буглувка* (1953), *Bugłówka* (1891) [СГУ, 73]. Гідронім утворено за допомогою суф. *-к(a)* у релятивній функції від назви села *Буглів*, через яке протікає річка [див. СГУ, 73]. В основі ойконіма антропонім *Бугель* або *Бугля* (прізвище чоловіка), похідний від словц. діал. мадяризму *bugl'a / bogl'a* «купа сіна», метафор. «огрядна жінка» [Чучка, 93-94].

Буг (Південний) – річка, вп. в Дніпро-Бузький лим. Чорн. моря; у Геродота (V ст. до н. е.) *Υπανις*; у Йордана (VI ст. н. е.) *Vagosola*, у Географа Равенського (VII ст. н. е.) *Bagossola*, у Костянтина Багрянородного (I пол. X ст. н. е.) *Βογού*, у літописах під 1171, 1173 і 1185 рр. *Богъ*, на картах XV-XVII ст. *Vog*, *Voh*, *Vohus*, *Бъоугъ*, *Аксу*, «*niedaleko Voħa*» (1450), «*od Vuħa*», «*na Vuħu*» (1545), *Voh* (1598), «*ku Voħu*» (1664), *Бугъ* (XVII ст.), «*на Бозу*» (XVII ст.), «*над Богомъ*» (1710), «*z Voħu*» (1713), «*za Voh*» (1737), «*на Богъ*» (1750), *Vog*, *Вокъ*, *Буг*, *Бог*, рідко *Біг* (30-і рр. XVII ст.); похідні *Бужок* (*Божок*) л. Пд. Бугу, *Побожье* (1157), смт *Меджибіж* (літоп. *Меджибожье*, *Мечибожье*) у Летичів. р-ні Хмельниц. обл., літоп. м. *Бужскъ* (*Бужескъ*,

Бужський городец) у бас. річки, кол. м. Богополь у Подільськ. губ., нп Забужжя, Прибузьке, Прибужани, Прибужжя, Прибузьке (в Миколаїв. й Одес. обл.) [СГУ, 422-423]. Назва немає загальноприйнятої етимології. Регулярне етимологічне *-о- в основі гідроніма від VI до XVI ст. н. е. і часткове збереження його надалі свідчить про відсутність генетичного зв'язку між Буг (Південний) і Буг (Західний), основи яких формально збіглися, починаючи з XVI ст. внаслідок польськомовного впливу на Богь, хоч припущення про можливе спільне походження цих назв робили в різні часи. Імовірнішим є германське (готське) або слов'яно-германське походження гідроніма у зв'язку з герм. *bak- «потік, ручай»; пор. д.ісл. *bekkr-*, д.сакс. *beki-*, д.в.нім. *bah, bach* «ручай», споріднене з *bual* (від *bhogla) «протічна вода» < і.-с. **bheg-* / **bhog-* «бігти, текти», слов'яно-германське *bagwa* «болотиста місцевість; драговина, мочар» (див. *Bagwa*) та ін. [Лучик 1999, 17]. Готський вплив на формування гідроніма, крім територіального аргумента (басейн Південного Бугу – основний коридор міграції готів від узбережжя Балтійського моря до Північного Надчорномор'я), підтверджують найдавніші композити з цією основою *Vagosola* й *Bagossola*, які відбивають герм. -a- на місці слов. і псл. -о- (< і.-с. *-ō-) в основі *Bag-* (іранізоване *Vag-*), приєднаної до вживаного в романо-германських діалектах і.-с. **sol-* «земля, ґрунт, місцевість, основа, підніжжя чого-небудь» (букв. «місцевість, басейн Бугу») або до рефлекса і.-с. **sal-* «потік, річкова вода, течія» [Лучик 1999, 18-19]. Цілком імовірно, що до появи готського *Bag-* / *Vag*, відбитого у структурі композитів, у праслов'янському середовищі могла функціонувати назва *Vogь < *bogь «річка; ручай, вода, що тече» (< і.-с. **bhog/ *bheg-* «рухаюсь, пливу» [ЕСЛГНПР, 21]), яка в добу язичницького поклоніння воді як божеству контамінувалася з *bogь (< і.-с. *bhagah «наділяючий податель» [ЕСУМ 1, 219]) за ознакою «вода-бог». Вона могла вживатися праслов'янами ще до приписуваного Геродоту гідроніма Ὑπανίς, букв. «кінська», що із значно вищою достовірністю фіксується як антична назва р. Кубань. Після занепаду редукованих етимологічний -о- в новозакритому складі перетворився в українському мовленні на -і- (пор. *Big*), а в польському на -ó-, який вимовлявся як укр. [у], що внаслідок тривалої колонізації поляками Правобережної України спричинилося до закріплення форми Буг. Варіант Аксу став хрестоматійним прикладом тюркського утворення від *ak* «білий», «текти» і *su* «вода», яке могло вказувати на чисту і придатну для вживання протічну воду (див. *Аксу*). Водночас давнішим для основи *ak* є дієслівне значення «текти, стікати,

литися» [Мурзаев, 42], у зв'язку з чим тюркізм *Аксу*, очевидно, виник як калька слов'яно-германського *Bog- / Bah* з внутрішньою формою «річка; вода, яка тече» (< і.-с. *bhog- / *bheg- «рухаюсь, пливу»).

Бўда, Бўди – 1) населені пункти в різних регіонах України [АТП, 589]; 2) річка *Бўда*, л. Хоролу п. Псла л. Дніпра; 3) ручай *Бўда*, бас. Циру п. Прип'яті п. Дніпра; 4) річка *Бўди*, бас. Дністра (поблизу гирла) [СГУ, 73]. Топоніми утворилися семантичним способом унаслідок онімізації відповідних форм апелятива *бўда* «курінь, будка; (заст.) поташний завод; критий екіпаж; верх фургона», який вважають запозиченням через польське посередництво з середньовісньонімецької мови, в якій *buode* «курінь, хата» [ЕСУМ 1, 277]. Назви виникли за вказівкою на місце, переважно в лісі, де в примітивних будівлях переробляли дерево з метою отримання поташу або іншого товару: пор. ст.блр. *бўда* «населений пункт в лісі, жителі якого виробляють дьоготь, поташ, селітру, клепки» [Шульгач 2001, 19], пол. *buda* «намет, лісова будівля, примітивне підприємство для переробки дерева, торговельний товар», яке з часом набуло значення «невеличке поселення, що лежить поза селом, поганий хутір» [NMP 1, 420]. Ареал функціонування топонімів засвідчує поступовий розвиток відповідного промислу від західноукраїнських земель до центральних і північно-східних; пор. численні топоніми з основою *Vud-* у топонімії Польщі [NMP 1, 420-434], звідки це виробництво поширилося в Україні, українські гідроніми *Бўдка* (2) [СГУ, 73] і нп (9) у формі множини *Будки* або з цим компонентом [АТП, 589].

Буджак – історична назва південної частини Бессарабії в межиріччі Дунаю й Дністра, яка утворилася семантичним способом від тюрк. (тур., кр.тат.) ГТ *budžak* «вугол», який є калькою д.рус. *Узьль < псл. *Qgьль «глухий кут, місцевість між річками, що сходяться»; пор. середньогрецьку назву цієї території Ὀγγλος [Фасмер 1, 229-230; Лучик, 132-133], яка відбиває занепад носового Q-. На думку деяких учених (Ю. О. Карпенка та ін.), образ території, що мала власну назву *Qgьль, д.рус. Узьль поширювався в процесі історичних міграцій із Середньої Наддніпряни (див. *Оріль, Інгул*) до межиріччя Нижнього Дунаю і Дністра (*Буджак*), а далі в Прикарпаття (див. *Кути*), залишаючи слід від часу зародження до зникнення з історичної арени угличів (<*ogьlitje <*ogьль) [Лучик, 133].

Будїлка – річки: 1) л. Псла, л. Дніпра; *Будилка, Будылка* (1857); пор. с. *Будилка* в тому ж р-ні Сум. обл.; 2) п. Дніпра в Дніпропетров. обл.;

Vidyulow (1931), *Будилка* (1697), *Будилковская* (1780); пор. тут же поріг *Будило*, а також у с. Свистунове Широкив. р-ну Дніпропетров. обл. балку *Будилівська* (1779-1804) і поріг *Будильський* (1905) [СГУ, 73]. Перший гідронім та ойконім виникли семантичним способом від збереженого в російських південно-західних говорах апелятива *будилка*, що є демінутивом від *будиль* «пеньок, кіл, копил, тичка, тощо» [Даль 1, 36] за ознакою «річка або місцевість, яка характеризується наявністю природних предметів у формі тички, колоди, що стирчить». Другий гідронім має таке саме походження або виник за допомогою суф. *-к(a)* в релятивній функції від назви порогу *Будило* на степовій річці, в основі якої **будило* (морфологічний варіант апелятива *будиль*), що вказує на поріг, який виступає з води. З огляду на наявність варіантів твірного апелятива *бодыль*, *бодилёкъ* [Даль 1, 36], архетипом основи, очевидно, є **bodidlo* (< псл. **bodti* < і.-є. **bhedh-* / **bhodh-* «колоти; жалити; тикати» [Черных 1, 99]).

Будище – 1) річка, с. Городище Мен. р-ну Чернігів. обл.; «при рч. *Будищъ*» (1859); 2) близько півтора десятка нп [АТП, 589]. Назва утворена семантичним способом унаслідок онімізації ГТ *будище* «місце, де був поташний завод» [Грінченко 1, 106], в основі якого *буда* «поташний завод» (див. *Буда*, *Буди*). Твірні апелятиви на *-ищ(e)* одним із своїх значень у топонімії мають вказівку на місце, де знаходився зниклий географічний об'єкт, названий твірним словом; пор. *річище*, *ставище*, *торфище* та ін.

Бузова – річки: 1) п. Інгулу п. Пд. Бугу; *Buzowa* (1882); 2) пр. Петринської пр. Шишацької Говтви п. Говтви л. Псла л. Дніпра; *Бузова* (1852); пор. тут же с. *Бузова Пасківка* Полтав. р-ну і обл.; 3) яр, л. Кам'янського л. Осколу л. Сіверськ. Дінця п. Дону (1863) [СГУ, 75]; 4) села, Київ. і Кіровоград. обл. [АТП, 589]. Назви утворено шляхом субстантивації та онімізації відносного прикметника жін. роду *бузова* «бузкова», похідного від діал. *буз* «бузок» (< псл. **buzъ*), пов'язаного чергуванням голосних з *боз* «бузина, бузок» (< псл. **bъzъ*) [ЕСУМ 1, 281]; пор. *буков*. *бзинá* «бузина» і с. *Бузовиця* Кельменец. р-ну Чернівець. обл. [АТП, 522]. Мотиваційна ознака топонімів «місцевість, яка характеризується наявністю бузка або бузини» відбилася в багатьох інших споріднених назвах, які функціонують переважно в степовій і лісостеповій зонах Лівобережної України: пор. гідроніми *Бузино́ва*, *Бузино́ве*, *Бузиновий*, *Бузинувáта*, *Бузовий* та ін. [СГУ, 74-75]. За цими межами споріднені топоніми мають основи здебільшого з нулем звука на місці *-ъ-* у корені: пор. літописну назву р. *Бзяниця* в Київськ. землі, потоки *Вели́ка* і *Малá Бзя́нка* в бас. Ріки

п. Тиси л. Дунаю, р. *Бзінка* в бас. Зх. Бугу на Львівщині [ЕСЛГНПР, 25-26]. Суфікси *-иц(я)*, *-уват(а)*, закінчення *-ий* у формах чол. роду на *-овий* однозначно вказують на виникнення топонімів за відношенням до бузка або бузини, яка вважалася язичниками на теренах України «мешканням» чорта (пор. у балтів *бузина* – священний кущ) [ЕСЛГНПР, 26]. Поодинокі топоніми із суф. *-ов/ів-* на зразок назви р. *Бузівка* [СГУ, 74] можуть мати відантропонімне походження (однозначно відантропонімих топонімів типу *Бузів*, *Бузинів* не зафіксовано); пор. с. *Бузинове* в Одес. обл., назва якого утворена від антропоніма *Бузин* [ТПСО, 12].

Буймир – 1) річка, п. Боромлі л. Ворскли л. Дніпра; *Буймерь*, *Буймірь*, *Булька* (1913); 2) там же село *Буймер*, Тростянець. р-н Сум. обл.; пор. ще нп *Буймерівка*; 3) річка, п. Олешні п. Ворскли п. Дніпра, Сум. обл.; *Буймерь* [СГУ, 75]. Назва села виникла як посесив на **-jь* від давньоруського особового імені **Буймиръ* або **Буймъръ*, в основі якого *Буй-* (< псл. **bujati* «буйно рости» [ЕСУМ 1, 314] і *-мъръ* (< псл. **mĕriti* «міряти; визначати величину» [ЕСУМ 3, 481-482]), букв. «великий буйним ростом»; варіант другої основи *-мир* виник пізніше під впливом д.рус. *миръ* «спокій; всевіт»; пор. д.рус. *Володимъръ*, ц.слов. *Владимъръ* [Фасмер 1, 326]. Словотвірний тип топоніма представлений у назві д.рус. м. *Володимиръ* / *Володимеръ* / *Володимъръ* [ЕСЛГНПР, 33-34], в ойконімі *Житомир* (див.) та ін. Семантика, словотвірна модель і граматичні ознаки (чол. рід) композита свідчать про первинність ойконіма, що узгоджувався з номенклатурним іменем «градъ», від якого шляхом трансонімізації утворився не узгоджений з ГТ *річка* гідронім. На відантропонімне походження топоніма переконливо вказує назва с. *Буймерівка*, що функціонує в одному р-ні з *Буймер*.

Бук, Буки – річки: 1) *Бук* л. Медведівки л. Рачі п. Грезлі л. Ужа п. Прип'яті п. Дніпра (1913); 2) *Бук*, пр. Зольні л. Уборті п. Прип'яті п. Дніпра (1913); *Буки* (1959), *Бук* (1979); 3) *Буки* л. Плетеного Ташлика п. Чорного Ташлика л. Синюхи л. Пд. Бугу (1863), *Буки* (1979), *Каменные Буки* (1890), б. *Буки* (1868) [СГУ, 75]; 4) населені пункти *Буки* на Житомирщині, Київщині, Черкащині [АТП, 590]. Топоніми утворилися семантичним способом унаслідок онімізації відповідних форм ГТ *бук* «водяний перлистий пил, що утворюється при ударі води в пороги Дніпра», який у сусідніх білоруських та російських говорах ще має значення «вир, глибокі місця в річці, ями» (білор.), «глибоке місце під колесом млина, вирите водою» та ін., що дає підстави вбачати в них, крім звуконаслідувальної семантики псл. **buk-* / **bič-* «ревти, шуміти» [ЕСУМ 1, 284], збереження вихідного і.-с. **bheu-*

**bhou-* «пухнути, здійматися, набухати, прибувати (про воду)», у рефлексях якого розвинулася семантика «зігнутість, опуклість, впадина, місце водозбору» [див. Карп., 27-33; Лучик, 14]. Ареал поширення гідронімів з безафіксною основою *Бук-/Буч-* (див. ще *Буча*) переважно в бас. Середнього Дніпра й на Поліссі з продовженням на захід у Польщі [див. NMP 1, 447], на північ у Білорусі та в Росії свідчить про давні слов'яно-балто-германські витоки географічного значення в ній; пор. поширення переважно на цих землях назви міфологічної істоти *бука* «привид, страховидло, за переказами забобонних людей, пожирає дітей», який відомий слов'янам і багатьом народам північної частини Європи [див. Карп., 28].

Букачівці – селище міського типу, Рогатин. р-н Івано-Франків. обл. [АТП, 198]. Ойконім утворено шляхом онімізації групової назви жителів (катойконіма) *букачівці*, в основі якого відантропонімний ойконім *Букачів*.

Букварка – село, Олександрів. р-н. Кіровоград. обл. [АТП, 246]. Назва виникла під впливом народної етимології внаслідок трансформації за допомогою суф. *-к(а)* перенесеного в часи заснування Нової Сербії хорватського ойконіма *Вуковар*, букв. «поселення Вука»; пор. став *Букварський* [Лучик 1999, 62-63].

Буковіна – історико-етнографічна територія, яка охоплює більшу частину сучасної Чернівець. обл. в Україні та незначну частину Північної Румунії; пор. рум. *Viscovina* [Jordan, 66]. Хоронім виник семантичним способом унаслідок онімізації ГТ *буківіна* «буковий ліс» [Грінченко 1, 109], який являє собою утворення за допомогою *-ин(а)* з локальним значенням від прикметника *буківий* «стос. до *бук*». Онімізація апелювала до *буковіна*, який з праслов'янської доби вживався на позначення різних територій з буковими лісами або деревами, відбувалася стосовно місцевості від Чернівців до Хотина досить пізно – починаючи з XV ст. [Карпенко, 3-4]. Основа *Буков-* і топонім *Буковина* поширені переважно на гірських землях, дотичних до Карпат; пор. назви гір *Буківина*, *Буковель*, *Буковинець*, *Буківина*, *Буківина*, *Буківина*, *Буківина*, *Буківина*, *Буківина*, *Буківина* та ін. [Габорак, 41-45], рр. *Буківина*, потоків *Буківець*, *Буківий*, *Буківинський*, *Буківинистий*, *Буківинка*, *Буківинчик* [СГУ, 75-76], у польських Бескидах (Західних Карпатах) численні ойконіми *Vukowina*, утворені від апелювала *bukowina* «буковий ліс» [NMP 1, 453-454], у словацьких і чеських Татрах топоніми *Vukovina* [Profous 1, 237-240]. Ці та інші топоніми з основою *Буков-* поширені переважно на гірських слов'янських землях, де росте *бук*, назву якого вважають давнім германським запозиченням, якому у слов'ян могло спочатку відповідати *grabъ «граб» [Brückner, 48].

Булаві́нське – селище міського типу, Єнакієв. м/р Донец. обл. [АТП, 108]. Назва виникла способом субстантивзації та онімізації відносного прикметника сер. роду на *-ськ(е)*, утвореного від ойконіма *Булавине* [АТП, 107], в основі якого антропонім *Булава*; пор. у с-щі *Булавине* р. *Булаві́нка* л. Кринки п. Міусу [СГУ, 76].

Була́вка – річка, п. Жирака п. Горині п. Прип'яті п. Дніпра [СГУ, 76]. Назва виникла як демінутив на *-к(а)* від **Булава* або за допомогою *-авк(а)* в топонімній функції від псл. **bul-* з географічним значенням «випуклість, потовщення» (див. *булава* [ЕСУМ 1, 289]); пор. пол. ойконім *Bulawy*, що зводиться до діал. *вицаву* від *bula* «набряклість, потовщення» [NMP 1, 459].

Була́тець – річка, п. Сули л. Дніпра; «на р. *Булатець*» (1709), «въ теченіи р. *Булатца*» (1886), *Булатець* (1852), *Каменный Потокъ* (1913); пор. нп *Нижній Булатець* і *Вищий Булатець* Лубен. р-ну Полтав. обл. [СГУ, 76]. Назва утворена за допомогою суф. *-ець* у демінутивній або релятивній функції від пн.тюрк. *булат* «сталь», очевидно, за кольоровою ознакою води або ґрунту; пор. стр. і оз. *Булатець* на Переяславщині, с. *Булатець* на Супої, поселення в Криму *Темир-Булат*, *Бай-Булат*, *Берди-Булат* [Стрижак 1963, 37], *Булат-Сарай*, *Аджи-Булат*, *Булат-Ходжа*, *Сеїт-Булат* [Бушаков, 90]. Продуктивність основи *Булат-* у топонімії тюркського походження свідчить про розвиток у ній географічної семантики, пов'язаної з подібністю до сталі (пор. назви рр. *Сталь*, *Стальна*, *Стальниця*) [СГУ, 525], зокрема до «узорчатої сталі, червоного або травчатого вигляду» [Даль 1, 140], залізної руди (пор. численні гідроніми з основою *Руд-* в Україні [СГУ, 476-479]). Пояснення гідроніма як суфіксального утворення від **Булак* з тюрк. *булак* «джерело, струмок» [Стрижак 1963, 37] приваблює із семантичного погляду, але не має підтвердження відповідними фонетичними варіантами основи і жодним прикладом у гідронімії України (подібні назви поширені в Поволжі та на Алтаї [Молчанова, 31-32]). Паралельна назва *Каменный Потокъ* має прозору етимологію, яка вказує на кам'янисте дно невеличкої річки зі стрімкою течією (див. *Потік*).

Булгані́ак – річка, впадає в Керченську Бухту; *Булганакъ* (1863); пор. с. *Булганак* там же [СГУ, 76]. Назва тюркського походження, через кримсько-татарське посередництво пов'язана з д.тюрк. *bulγanig* «мутний, брудний» [ДТС, 122]; пор. р. *Булгані́ак-Західний*, р. *Булгані́ак-Східний*, б. *Булганакська* в Криму [СГУ, 76].

Булді́жка – річка, пр. Кобилки л. Убеді л. Десни л. Дніпра; «при р. *Бульдыжъ*» (1859), *Булдыжка* (1913) [СГУ, 76]. Сучасна назва постала

як демінутив на *-к(а)* від вихідної *Булдижа*, що виникла за допомогою структурального *-їь* від *булдига* за ознакою «порожнисте, роздуте русло»; етимологія апелятива *булдига* реконструюється як псл. **bьldyga* «те, що виступає», що пов'язане з псл. **bьld-* з детермінативом *-d-* і зводиться до і.-с. **bhel-* «здуватися, набухати» [Козлова 1, 21, 29-30]; пор. назву лісу *Булдиж* на Чернігівщині [Черепанова, 49], руч. *Булдинка* на Житомирщині [СГУ, 76] з можливим антропонімним посередництвом та ін.

Бульбо́ка – річка, л. Кодими п. Пд. Бугу; *Бульбо́ха* (1968) [СГУ, 76]. Назва утворена семантичним способом унаслідок онімізації діал. ГТ *бульбо́ка* «глибоке місце в річці», варіант *бульбоня* «баюра, калюжа, яма під водою», які вважають молд.-рум. запозиченням: молд. *бульбо́акэ* «вир, ковбаня», *булбоанэ* «тс» [ЕСУМ 1, 292], але можуть мати й власне українське походження від *бульбоня*: пор. укр. *бульба* «пузир, пухир», яке, можливо, пов'язане з псл. **bьlb-* з і.-с. **bhel-* «здуватися, надувати» (див. *Булди́жка*) і ГТ *боня* «глибоке місце на болоті», тобто *бульбоня* може являти собою контамінацію слів *бульба* і *боня* [Карпенко, 104]; пор. *Бульбо́на* п. Савиці л. Пруту в Чернівець. обл. [СГУ, 76].

Бунáр – річка, впадає в оз. Сасик (Кундук) в Одес. обл.; *Бунарь* (1770) [СГУ, 76]. Назва утворена семантичним способом унаслідок онімізації тюркського ГТ *бунáр* «джерело, фонтан», поширеного в турецькій і кримськотатарській мовах; топоніми з цією основою закріпилися також у південнослов'янських мовах [Мурзаєв, 102] (див. *Татарбуна́ри*).

Бу́ня – річка, п. Рокити п. Льви л. Ствиги п. Прип'яті п. Дніпра (1913); *Бунев* (1979) [СГУ, 76]. Назва утворена семантичним способом від незасвідченого ГТ **бу́ня* «заглиблення», що є фонетичним варіантом апелятива *боня* «глибоке місце на болоті» [Карпенко, 104] і твірним для діал. *бу́нька* «глиняна посудина з вузькою шийкою, глечик», які зводяться до звуконаслідувального *буніти* з псл. **buněti / *bunīti* «гудіти, дзиччати» [ЕСУМ 1, 296, 297]; пор. гідроніми *Буна* в Сербії, *Вупа* в Хорватії, *Буна* в Боснії [Іліаді, 161]. До цього ж гнізда, очевидно, належить назва р. *Буня́к*, рук. Ворскли л. Дніпра на Полтавщині [СГУ, 76], але в мікрогідронімі *Бу́нів Яр* у Чернівець. обл. означення є відантропонімним [Карпенко, 104]: в основі його гіпокристика **Вуп*, **Вупь*, **Вупа*, **Вунја* антропоніма *Bunimir*; пор. хорв. *Vup*, *Vupj*, чes. *Vup*, рос. *Буня*, *Бунко* [Іліаді, 161].

Буранчі́ – річка, п. Бакалсу л. Альми в Криму; пор. нп *Бурунчі* (суч. Підсобне) [СГУ, 77]. Назва тюркського походження, утворена за допомогою топонімного суф. *-чі*, очевидно, в демінутивній-релятивній функції від ГТ *буран / бурун* «піщаний горб, наметений вітром», «мис,

гірський виступ, піщаний пагорб і т. ін.», «сугроб снігу», «карстове провалля» тощо [Мурзаев, 102,103]. Можливе відетнонімне походження; пор. рід *буранчі* в узбеків-куралінців, тат. чол. ім'я *Buranci* [Бушаков, 89].

Бургунка – річки: 1) п. Дніпра; *Бургунка* (1850), *Бурганка* (1884), *Нижня-Бургунка* (1890); пор. тут же с. *Бургунка* Борислав. р-ну Херсон. обл.; 2) п. Козацької п. Дніпра в цьому ж р-ні; *Burhunka* (1931), *Бургунській*, *Бургунка* (1913), *Боргунка* (1697), *Верхня Бургунка* (1890) [СГУ, 77]. Назва утворена за допомогою суф. *-к(а)* в релятивній функції від тюркського субстантивованого дієприкметника *бургун «той, що бурлить», «круговерть»: пор. тур. *burgu* «сверло, бурав», гаг. «круговерть», «щось скручене, згорнуте» і т. ін., що зводиться до дієслівної основи *bir-* «крутити; сверліти, буравити тощо» [Севорян 1978, 264], яка могла відбитися в етимологічно не з'ясованих діал. *бóркунт*, *бурку́т* «джерело мінеральної води, гейзер», *бúргiш* «джерело мінеральної води», що зазнали румуно-угорського впливу [ЕСУМ 1, 231,299]; пор. мікрогідроніми *Буркут* і похідні від них у Прикарпатті та Закарпатті [СГУ, 77], ГТ *бургéло* «джерело», *бургéла* [СНГТК, 32] і похідний від нього мікрогідронім *Бургéлі*, *Бургéля* [Лучик 1999, 36].

Бурковиця – річка, п. Здвижу п. Тетерева п. Дніпра; *Бурковица* (1892) [СГУ, 77]. Назва утворена за допомогою топонімного суф. *-иц(я)*, що вказував на ознаку, виражену твірним прикметником *бурковий «відносно до *буркун* (бот.)»; пор. діал. *бурковина* «буркун жовтий» [ЕСУМ 1, 302], мікротопонім на Волині *Бурковате* – поле, де росло зілля *буркун* [Аркушин 1, 79].

Бурлэй – річка, п. Сіверськ. Дінця п. Дону (1782); пор. нп *Бурлей* (1800) [СГУ, 77]. Назва тюркського походження, утворена внаслідок субстантивації відносного прикметника на *-ли/-лей* з іменниковою основою тур. діал. *бур* «крейда, вапно; камінь з умістом гіпсу або вапна»; «вапнякова гора, позбавлена рослинності», яке зводиться до *бор* «вапно; глина; необроблена земля; осадок у посуді від каламутної води і т. ін.» [Севортян 1978, 192] (див. *Бурлюк*, *Великий Бурлук*).

Бурлюк – річка, пр. Ангари л. Салгиру, вп. в зат. Сиваш на зх. Азовськ. моря в Криму; *Гурлюкъ-Су* (1910), *Бурлюк* (*Соллар*) (1979), *Гурлюкъ*, *Гурлюкъ-Су* (1837); пор. с. *Бурлюк* – суч. с. Каштани Бахчисарай. р-ну [СГУ, 78]. Гідронім тюркського походження, виник за допомогою суф. *-лик / -лік / -лук / -люк* у локальному значенні від полісемічного тур. ГТ *бор*, *бур*. «вапно, камінь з домішками глини; цілина або певний час необроблена земля та ін.» [Севортян 1978, 192-193], в якому

найбільш актуалізованою для назви річки виявилася семантика «осад від каламутної води» (див. *Бурлей*). Перехід -о- в -у- є природним перед наступним наголошеним -у- для різних мов, а втрата сингармонізму головних відбулася, напевно, у східнослов'янському мовному середовищі. В. А. Бушаков вважає, що кримськотатарська назва утворена за допомогою іменного суф. -*ug/-uk* від кр.тат. *burul-* «крутитися, вертїтися, закручуватися, звиватися» [Бушаков, 90] за ознакою «закрут, звивина». Варіант гідроніма *Гурлюкь-Су* походить від кр.тат. *gürlük* «велика кількість» і тюрк. *су* «вода», тобто «багатоводна» [Бушаков, 106] (див. *Великий Бурлук* і *Бурлей*).

Буртї – балка, потїк, річки (3) [СГУ, 78], населені пункти (7) [АТП, 590]. Топоніми виникли семантичним способом унаслідок онімізації множинної форми ГТ *бурта* «груда, купа (продовгувата); насип, горб, бугор» [Грінченко 1, 114] або його варіанта *бурт* «насип, бугор, купа», який вважають запозиченням через польську мову з німецької [ЕСУМ 1, 304]. Щодо твїрного апелятива, то його походження не можна вважати однозначним. Очевидно, *бурт*, *бурта*, яке проникло через польське посередництво (пол. *burt*, *burta* з німецької мови, де *Bord* «борт, край; карниз; (книжкова) полиця» і *Borte* «кайма, край, обшивка, тасьма» [ЕСУМ 1, 304]), не пов'язане з українськими топонімами, про що посередньо свідчить відсутність відповідних географічних назв у польській мові [див. NMP 1, 463]. Натомість *бурт*, *бурта* в географічному значенні «насип, бугор, купа» виявляє ознаки тюркізму: пор. тур. *бурт* «утворювати зморшки, морщини», *бурти* (на Дону) «округлі горби алювійних пісків на терасах річки», чагат. *буртак* «місцевість з підйомами й спусками, з ритвинами» [Мурзаев, 103], назву б. *Бурти* п. Самарки в бас. Сіверськ. Дїнця п. Дону, р. *Буртиччя* л. Кїльтинї л. Обтїчної, вп. в Азовське море [СГУ, 78] (з тюрк. *Буртече*, *Буртичи*, де топоформант *-чи* вказує на рельєфні особливості терас річки), що функціонують у південно-східній частині України, в топонімії якої тюркський елемент надзвичайно великий.

Бурульчá – річка, п. Салгиру, вп. в зат. Сиваш на зх. бер. Азовськ. моря; *Бурулча*, *Буруча* (1837); пор. с. *Нова Бурульча* (суч. с. Цвіточе) Білогір. р-ну в Криму, рр. *Бурульчá-Велика* і *Бурульчá Мала* – притоки *Бурульчі* [СГУ, 78]. Назва кримськотатарського походження, виникла внаслідок онімізації дієприкметника *бурульча* «плетений, звивистий», утвореного за допомогою *-ча* зі значенням малої інтенсивності ознаки від дієслівної основи *бурул-* «закутувати(ся), покривати(ся); бути зігнутим» [Радлов IV/2, 1888-1889].

Бурчак – 1) балка, л. Карачокраку л. Кінської л. Дніпра (1783); *Бурчук* (1775), *Дурчакъ* (1855), *Burtschuk* (1739); пор. *Бурчанський шлях* у Василів. р-ні Запоріз. обл. (1967); 2) річка, л. Дніпра, Верхньорогачин. р-н Херсон. обл. (1979); пор. с. *Бурчак* Михайлів. р-ну Запоріз. обл.; 3) рукав річки, л. Сули л. Дніпра на Полтавщині (1889); *Бурчакъ* (1913); 4) річка, пр. Барахтянки п. Стугни п. Дніпра в Київ. обл.; *Бурчакъ* (1900); 5) річка, пр. Десни л. Дніпра на Чернігівщині; *Бурчакъ* (1729-1730) [СГУ, 78]. Назви виникли семантичним способом унаслідок онімізації ГТ *бурчак* «дзюркотливий струмок; струмисько протічної води, який тече із шумом» [Грінченко 1, 115], «трясовина, непрохідне болото» [Черепопова, 38], мотивованого дієсловом *бурчати* «буркотіти; дзюрчати (про струмок тощо); ричати» звуконаслідувального походження (< псл. *bur- / *bъr-) [ЕСУМ 1, 297]. Категоричне твердження О. М. Трубочова про походження гідроніма від тюрк. *бурчак* «горох» [Трубочёв, 173, 197, 250] непереконливе із семасіологічного та ареального поглядів (більш імовірним у цьому плані є зв'язок з тюркським демінутивом *бурчак* / *бурчек* «куточок», який функціонує переважно в Середній Азії [див. Севортян 1978, 274], але міг відбитися в назві невеличкої кримської річки *Бурчэк* [СГУ, 78]); пор. блр. *бурчак* «частина річки з швидкою течією», «швидкий ручай» [Шульгач, 56], поширене на території Польщі *burčak* «гірський потік, шумний струмок» [Железняк, 29] та ін. З огляду на омонімію основ відбувалася повна адаптація української назви *Бурчак* у тюркському мовному середовищі; пор. нп *Бурчак-Михайлівка* на Луганщині [АТП, 71].

Бурштин – селище міського типу, Галиц. р-н Івано-Франків. обл. [АТП, 189]. Назва утворена семантичним способом унаслідок онімізації апелятива *бурштин* «янтар», запозиченого в українську мову через польське посередництво з німецької [ЕСУМ 1, 305]; пор. похідний від ойконіма оронім *Бурштинський горб* [Габорак, 46], а також утворений аналогічним способом ойконім *Антрацит* (див.).

Бутеня – річка, п. Росави п. Росі п. Дніпра; *Butenia tokra* (1789), *Мокрий Бутень* (1883), *Бутень* (1900), *Бутеня* (1957); пор. ще в бас. р. Росави назву р. *Суха Бутень*; *Sucha Butenia* (1789), *Сухой Бутень* (1864) [СГУ, 79, 543]. З огляду на генетичні зв'язки назви з давніми гідронімами слов'янської, балтійської, іллірійської та кельтської мовних груп [див. Железняк, 140-143] її походження пов'язують з і.-с. *bhō- / *bheu- «надуватися, бити» (пор. утворену від цього кореня за допомогою детермінативна -t- назву р. *Бута* л. Стиру п. Прип'яті п. Дніпра [Шульгач, 52]), варіантом якого був і.-с. *bu- / *bhu- «роздувати(ся), прибувати (про воду)»

[Железняк, 142]. Суф. *-ен(я)/-ень* належить до праслов'янських топоформантів з індосвропейськими витоками і варіювався залежно від категорії роду номенклатурного імені. Спорідненими з *Бутэня* є зосереджені в бас. Дністра гідроніми *Бутля*, *Бутівля*, *Бутельський* [СГУ, 79].

Бух – річка, пр. Ворскли л. Дніпра в Полтав. обл. [СГУ, 79]. Назва належить до нерегулярних утворень, що походить, очевидно, від звуконаслідувального псл. **buxъ*, в основі якого псл. **bux-* < **bous-* «набрякати, набухати», пов'язане з **buxati* «ударяти» (< і.-с. **b(h)ōus-* / **b(h)ūs-* «пухнути, набрякати» [ЕСУМ 1, 312]. Словотвірно-семантична модель аналогічна до **bukъ* < **bukati* (див. *Бук*, *Буки*); пор. імовірно споріднені назви потоку *Бухалка* п. Теремлі п. Тиси л. Дунаю [СГУ, 79] (< діал. *бұхало* «бубон» < псл. **buxъ* [ЕСУМ 1, 311], тобто «те, що видає породжені глухими ударами звуки»), р. *Бухарня* л. Волядинки л. Дністра; *Бухарка* в Одес. обл. [СГУ, 79], суф. *-арн(я)* в якій указує на об'єкт дії, названої твірним словом *бухати*.

Буча – річки (3) в бас. Правобережного Дніпра, населені пункти, торфище [СГУ, 79; АТП, 591]. Назва утворена семантичним способом унаслідок онімизації ГТ *бұча* «глибока яма в річці» (пор. рос. *бұча* «глибоке місце в річці, водоверт», блр. *бўчка* «глибоке місце в річці, затока») [Карп., 31], основа якого зводиться до звуконаслідувального псл. **buk-* / **buč-* «ричати, ревіти, гудіти, дзижчати» [ЕСУМ 1, 285] і частково зберігає в гідронімії значення вихідного і.-с. **bheu-* / **bhōu-* «пухнути, здійматися, набухати, прибувати (про воду)» [Карп., 28-33; Лучик, 14-15]. Можна припустити, що поширені в гірській місцевості назви річок і потоків з основою *Бук-/Буч-* більшою мірою відбивають «шумову» ознаку об'єктів, а поліські та лісостепові гідроніми – переважно їхню «роздутість», наповненість водою; пор. споріднені гідроніми *Бук*, *Буки* (див.), *Бучак*, *Бучка*, *Бучкі*, *Бучна*, *Бучок* [СГУ, 79-80], рос. *Буча*, *Бучалка*, пол. *Висз*, слвн. *Вища*, серб. *Буцало*, макед. *Бұчало* та ін. [Гліаді, 161].

Бучач – місто, Тернопіл. обл. [АТП, 415]. Назва фіксується з XIV-XV ст. як *Buczacz* [Худаш, 98]. Вона утворена як посесив на **-jъ* від антропоніма *Бучак* (< *Бұча* + *-ак*) [Чучка, 102]. Зміна наголосу в основі ойконіма відбулася під польським впливом. Менш імовірним є виникнення назви за допомогою суф. *-ач* у топонімній функції від поширеного в Західній Україні антропоніма *Буча* з *Будимир* або апел. *бұча* [Чучка, 102].

Буша́ – 1) річка, л. Мурафи л. Дністра; *Буша, Бушка, Busza* (1917), *Буша́нка* (1957), *Баша* (1914), *Башея* (1859-1914), *Башей* (1570), *Бушинка, Бушка* (1975); 2) село в бас. річки, Ямпіл. р-н Вінниц. обл. [СГУ, 80]. Назва неясна. Судячи з найдавніших фіксацій *Башей, Башея*, топонім може являти собою східнороманську (молдавську) посесивну форму на *-(o)ая!-(o)ей*, похідну від антропоніма *Баша* з імовірно тюркською основою *баша́* «турецький урядовець» [Чучка, 52]. Давню топонімічну функцію в східно-романських і тюркських мовах виконувало також кінцеве *-а(-я)*, яке в сучасному варіанті топоніма могло приєднатися до тюрк. *баш* з географічним значенням «гірська вершина; підвищення; скеля, що виділяється; витік, верхів'я річки тощо» [Мурзаев, 76-77]. Щодо голосного *-у-* в основі, то він розвинувся внаслідок впливу лабіального *-б-* на ненаголошений *-а-*, який спочатку перетворився на близький за піднесенням *-о-*, а потім природно перейшов в *-у-*: пор. діал. *бо́кша* «корова з білою плямою на боці; назва вівці», яке пов'язане з молд. *бокша́н, бухша́н* «порода рогатої худоби» [ЕСУМ 1, 225] і формально збігається з варіантом гідроніма *Буша*, що є метатезним утворенням від *Бушка*.

Буштина – селище міського типу, Тячів. р-н Закарпат. обл. [АТП, 164]. Назва виникла як субстантивований посесив на *-ин(а)*, похідний від антропоніма *Бушта / Буштя*, що є суфіксально-скороченим утворенням *Бушта* (*Буш-* + *-та*) від зх.слов. *Budimir* (чес. *Bušta*, шл. *Buztha*, вл. *Bufftha*, угор. *Buszta*) і фіксується на Закарпатті з XV ст.; пор. похідне прізвище *Буштин*, угорський ойконім *Bustyháza*, що відповідає укр. *Буштино* [Чучка, 104]. Можливе походження твірного антропоніма від діал. гуц. *бушта* «великий шматок чого-небудь», яке відбилося в спорідненій румунській назві г. *Буштул* з артиклем *-ул* іменників чол. роду, що зафіксована на межі Прикарпаття й Закарпаття [Габорақ, 47].

ЛІТЕРАТУРА

1. АТП – Українська РСР. Адміністративно-територіальний поділ на 1 січня 1972 року / Упоряд. Д. О. Шелягін. – К., 1973. – 815 с.
2. *Бушаков В. А.* Лексичний склад історичної топонімії Криму. – К., 2003. – 226 с.
3. *Габорақ М.* Назви гір і полонин Івано-Франківщини: Словник-довідник. – Вид. 2-е, доп., уточн. – Івано-Франківськ, 2008. – 500 с.
4. ГНП – Гідроніми Нижнього Подністров'я / Відп. ред. Ю. О. Карпенко. – К.; Одеса, 1981. – 112 с.

✱ И СЛОВО ВАШЕ ОТЗОВЁТСЯ ✱

5. Грінченко І – Словарь української мови: В 4 т. / За ред. Б. Грінченка. – К., 1996. – Т.1. – 496 с.
6. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: В 4 т. – М., 1981. – Т. 1. – 700 с.
7. ДТС – Древнетюркский словарь. – Л., 1969. – 679 с.
8. ЕСЛГНПР – Етимологічний словник географічних назв Південної Русі / Відп. ред. О.С. Стрижак. – К., 1985. – 253 с.
9. ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: В 7 т. / Гол. ред. О. С. Мельничук. – К., 1982 – 2006. – Т. 1-5.
10. Желзняк І. М. Росьїєтнолінгвістичні процеси Середньонадніпряньського Правобережжя. – К., 1987. – 204 с.
11. Гляді О. І. Слов'янські мовні релікти в топонімії Балкан. – К.; Кіровоград, 2008. – 419 с.
12. Казлова Р. М. Беларуская і славянская гідранімія. Праславянські фонд: У 2 т. – Гомель, 2000. – Т. 1. – 261 с.
13. Карпенко О. П. Гідронімія Центрального Полісся. – К., 2003. – 318 с.
14. Карпенко Ю. О. Топонімія Буковини. – К., 1973. – 239 с.
15. Лучик В. В. Автохтонні гідроніми Середнього Дніпро-Бузького межиріччя. – Кіровоград, 1996. – 235 с.
16. Лучик В. В. Етюди з «Короткого етимологічного словника топонімів України». 1. // Мовознавство. – 2009. – № 3-4. – С. 16-24.
17. Лучик В. В. Іншомовні гідроніми Середнього Дніпро-Бузького межиріччя. – Кіровоград, 1999. – 104 с.
18. Молчанова О. Т. Топонимический словарь Горного Алтая / Под ред. А. Т. Тыбыкова. – Горно-Алтайск, 1979. – 398 с.
19. Мурзаев Э. М. Словарь народных географических терминов. – М., 1984. – 653 с.
20. Отін Є. С. [Рецензія на:] Топонімічний словник-довідник Української РСР. – К., 1973. – 183 с. // Мовознавство. 1974. – № 6. – С. 86-89.
21. Радлов В. В. Опыт словаря тюркских наречий. – Спб., 1911. – Т. IV / 2. – 2230 с.; додаток 107 с.
22. СГУ – Словник гідронімів України. – К., 1979. – 780 с.
23. Севортян Э. В. Этимологический словарь тюркских языков. Обще-тюркские и межтюркские основы на букву «Б». – М., 1978. – 350 с.
24. СНГТК – Громко Т. В., Лучик В. В., Поляруш Т. І. Словник народних географічних термінів Кіровоградщини / Відп. ред. В. В. Лучик. – К.; Кіровоград, 1999. – 222 с.
25. Стрижак О. С. Назви річок Запоріжжя і Херсонщини. – К., 1967. – 128 с.

26. *Стрижак О. С.* Назви річок Полтавщини. – К., 1963. – 112 с.
27. СУМ – *Словник української мови*: В 11 т. – К., 1975. – Т.6. – 832 с.
28. ТПСО – *Топонімія південно-східної Одещини* / Відп. ред. Ю. О. Карпенко. – Одеса, 1978. – 84 с.
29. *Трубачев О. Н.* Названия рек Правобережной Украины: Словообразование. Этимология. Этническая интерпретация. – М., 1968. – 290 с.
30. *Фасмер М.* Этимологический словарь русского языка: В 4 т. / Пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. – 2-е изд., стереотип. – М., 1986. – Т. 1. – 576 с.
31. *Худаш М. А., Демчук М. О.* Походження українських карпатських і прикарпатських назв населених пунктів (відантропонімії утворення). – К., 1991. – 267 с.
32. *Черепанова Е. А.* Микротопонимия Черниговско-Сумского Полесья. – Сумы, 1984. – 454 с.
33. *Черных П. Я.* Историко-этимологический словарь современного русского языка: В 2 т. – М., 1994. – Т. 1. – 622 с.
34. *Чучка П.* Прізвища закарпатських українців: Историко-етимологічний словник. – Львів, 2005. – 702 с.
35. *Шульгач В. П.* Нариси з праслов'янської антропонімії. Ч. 1. – К., 2008. – 414 с.
36. *Шульгач В. П.* Ойконімія Волині: Етимологічний словник-довідник. – К., 2001. – 189 с.
37. *Шульгач В. П.* Праслов'янський гідронімний фонд (Фрагмент реконструкції). – К., 1998. – 368 с.
38. *Brückner A.* Słownik etymologiczny języka polskiego. – Warszawa, 1957. – 806 s.
39. *Jordan I.* Toponimia Rominească. București, 1963. – 582 p.
40. NMP 1 – *Nazwy miejscowe Polski: Historia. Pochodzenie. Zmiany* / Pod red. K. Rymuta. – Kraków, 1996. – Т. 1. – 484 s.
41. *Profous A.* Mistní jména v Čechách: Jejich vznik, původní význam a změny. – Praha, 1954. – D. 1. – 832 s.

